

Smluvní pokuta je historickým institutem soukromého práva, který byl součástí již antického římského práva jako tzv. stipulatio poenae. Stipulací (formálním verbálním kontraktem) se dlužník zavazoval k úhradě smluvní pokuty v případě, že řádně nesplnil určitou svoji povinnost¹. Římské právo rozlišovalo mezi pravou a nepravou smluvní pokutou. Nepravá smluvní pokuta byla staršího data a sloužila k vynucení jednání nebo opomenutí, které nebylo předmětem žádného právního závazku. Touto pokutou tak bylo možné nepřímým vymáhat plnění právně nepodchytilelná nebo bez přímé majetkové hodnoty. Pravá smluvní pokuta pak zajišťovala již existující závazek a usnadňovala postavení věřitele, který nemusel dokazovat výši škody, ale pouze zažalovat pevnou částku. Připouštělo se přitom sjednání částky vyšší než byla hodnota prvotního závazku. Právo na smluvní pokutu zásadně nastupovalo na místo nesplněného hlavního závazku, někdy však bylo možné ji požadovat vedle hlavního plnění (například při prodlení se splněním zajištěného závazku)². Povinnost k úhradě smluvní pokuty přitom vznikala bez ohledu na to, zda porušení původní povinnosti bylo dlužníkem zaviněno³.

Smluvní pokuta, jejíž sjednání v konkrétním případě psychologicky i právně působí na dlužníka tím směrem, aby splnil svou povinnost, a věřiteli posiluje jeho pozici vůči dlužníkovi, se dodnes vyskytuje v různých modifikacích v jednotlivých právních řádech. Politické, sociální i právní změny po r.1989 opět naplno vytvořily prostor pro využití smluvní pokuty v soukromoprávních vztazích mezi jednotlivými subjekty. Cílem této práce je hlouběji se zaměřit na celkové pojetí smluvní pokuty v obchodněprávních vztazích, ale i na její konkrétní aplikaci (ve vazbě na další instituty soukromého

práva). Předmětem následujícího textu tedy nebude institut smluvní pokuty v celé šíři soukromého práva, byť mnohé závěry v práci uvedené mají obecnou platnost⁴.

Následující kapitola bude věnována stručnému exkurzu do významných zahraničních úprav smluvní pokuty a na ni naváže v kapitole III. nastínění vývoje právní úpravy smluvní pokuty na našem území od r.1811, tj. od platnosti všeobecného občanského zákoníku až do současnosti. Po základním rozboru pojetí smluvní pokuty v kapitole IV. budou v rámci kapitoly V. rozebrány jednotlivé aspekty ujednání o smluvní pokutě. Samotné smluvní pokutě jakožto právu věřitele vzniklého v důsledku ujednání o smluvní pokutě a porušení zajišťované povinnosti se věnují v kapitole VI. Role a pojetí smluvní pokuty vynikne i z jejího srovnání s dalšími příbuznými instituty - náhradou škody (kapitola VII.1) a úrokem z prodlení (kapitola VII.2). I když soudní vymáhání smluvní pokuty zásadně podléhá obecnému procesnímu režimu, lze v této souvislosti nalézt kromě moderačního oprávnění soudu i jiné zajímavé oblasti (blíže kapitola VIII.). Závěr práce bude tradičně věnován jejímu shrnutí ve vztahu k tématu a k úvahám *de lege ferenda*, které nabývají na aktuálnosti vzhledem k pokračujícím pracím na novém soukromoprávním kodexu.